

П.М. БОРОВИК

(Уманський національний університет садівництва, м. Умань, Україна)

О.В. РОЛІНСЬКИЙ

(Уманський національний університет садівництва, м. Умань, Україна)

К.М. МАЗУР

(Уманський національний університет садівництва, м. Умань, Україна)

Вітчизняна практика та зарубіжний досвід бюджетних відносин на рівні місцевих бюджетів

Чинний порядок бюджетних відносин на рівні місцевих бюджетів в Україні має суттєві недоліки, зумовлені, насамперед, надмірною централізацією бюджетних ресурсів. Метою статті є порівняльний аналіз особливостей чинних бюджетних механізмів України та інших країн світу і на цій основі розроблення рекомендацій щодо впровадження кращих елементів іноземних бюджетних систем у вітчизняну практику.

З метою вирішення значної частини проблем місцевих бюджетів автори пропонують: 1) звільнити від оподаткування податком на нерухоме майно квартири з площею до 120 м² та житлові будинки з площею до 250 м²; 2) повернутись до попереднього порядку розподілу мобілізованого податку на доходи фізичних осіб, який передбачав, що 75 % мобілізованих сум податку залишаються в розпорядженні бюджетів сіл, міст районного та обласного підпорядкування, а також районів, 25 % – в обласних бюджетах та 50 % – в бюджеті м. Київ; 3) розширити повноваження місцевих громад стосовно запровадження нових місцевих податків і зборів та їх адміністрування; 4) запровадити обов'язкові внески на охорону здоров'я в екологічно неблагополучних районах; 5) стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу шляхом розробки і впровадження місцевих бюджетних програм їх підтримки; заборонити використання в Україні субвенцій та обмежити використання трансфертів інших видів.

Ключові слова: *місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів, місцеві податки, міжбюджетні трансферти, децентралізація бюджетних ресурсів.*

П.Н. БОРОВИК

(Уманський національний університет садоводства, г. Умань, Україна)

А.В. РОЛИНСКИЙ

(Уманський національний університет садоводства, г. Умань, Україна)

Е.Н. МАЗУР

(Уманський національний університет садоводства, г. Умань, Україна)

Отечественная практика и зарубежный опыт бюджетных отношений на уровне местных бюджетов

Действующий порядок бюджетных отношений на уровне местных бюджетов в Украине имеет существенные недостатки, обусловленные, прежде всего, чрезмерной централизацией бюджетных ресурсов. Целью статьи является сравнительный анализ особенностей действующих бюджетных механизмов Украины и других стран мира и на этой основе разработка рекомендаций по внедрению лучших элементов иностранных бюджетных систем в отечественную практику.

С целью решения значительной части проблем местных бюджетов авторы предлагают: 1) освободить от налогообложения налогом на недвижимое имущество квартиры с площадью до 120 м² и жилые дома с

площадью до 250 м²; 2) вернуться к порядку распределения мобилизованного налога на доходы физических лиц, который предусматривал, что 75 % мобилизованных сумм налога остаются в распоряжении бюджетов сел, городов районного и областного подчинения, а также районов, 25 % – в областных бюджетах и 50 % – в бюджете г. Киев; 3) расширить полномочия местных общин по внедрению новых местных налогов и сборов и их администрированию; 4) ввести обязательные взносы на здравоохранение в экологически неблагоприятных районах; 5) стимулировать развитие малого и среднего бизнеса путем разработки и внедрения местных бюджетных программ их поддержки; запретить использование в Украине субвенций и ограничить использование трансфертов других видов.

Ключевые слова: местные бюджеты, доходы местных бюджетов, местные налоги, межбюджетные трансферты, децентрализация бюджетных ресурсов.

P.M. BOROVYK

(Uman National University of Horticulture, Uman, Ukraine)

O.V. ROLINSKYI

(Uman National University of Horticulture, Uman, Ukraine)

K.M. MAZUR

(Uman National University of Horticulture, Uman, Ukraine)

Domestic Practice and Foreign Experience of Budget Relations on the Level of Local Budgets

The existing system of budget relations on the level of local budgets in Ukraine has essential drawbacks mainly owing to excessive centralization of budget resources. Purpose of the article is comparative analysis of features of existing budget mechanisms in Ukraine and other countries of the world, and using this as a basis, drawing up of recommendations for introduction of the best elements of foreign budget systems into domestic practice.

To solve the majority of local budget problems, the authors bring up the following proposals: 1) to exempt from real estate tax the flats with area up to 120 m² and dwelling houses with area up to 250 m²; 2) to return to the procedure of distribution of mobilized tax on incomes of physical persons when 75 % of mobilized tax amounts remain in disposal of budgets of villages, cities of district and oblast subordination, as well as districts, 25 % - in oblast budgets and 50 % in the budget of Kiev; 3) to extend powers of local communities for imposition of new local taxes and charges and their administration; 4) to establish compulsory contributions for health care in environmentally unfriendly regions; 5) to stimulate development of small and medium business by elaboration and implementation of local budgetary programs and their support; to legislate against practice of subventions in Ukraine and restrict transfers of other types.

Keywords: local budgets, incomes of local budgets, local taxes, interbudgetary transfers, decentralization of budget resources.

Постановка проблеми. Події в Україні у 2013-2014 рр. вказують на наявність у вітчизняному соціумі очікувань щодо практичного використання кращого зарубіжного досвіду стосовно децентралізації бюджетних ресурсів та підвищення рівня фінансової самостійності муніципалітетів. Зазначені очікування зумовлені, насамперед, розбалансованістю чинної моделі бюджетних відносин, побудованої на принципах бюджетного унітаризму. Необхідно зазначити, що дискусії з приводу бюджетної централізації чи децентралізації, федералізму чи унітаризму бюджетної системи викликані проблемами бюджетних відносин як України, так і багатьох інших країн світу, що не могли залишитись поза увагою дослідників фінансово-економічних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню недоліків механізмів функціонування

державного та місцевих бюджетів та розподілу фінансових ресурсів, мобілізованих державою, між бюджетами всіх рівнів присвячено праці знаних як вітчизняних так і зарубіжних вчених, серед яких на особливу увагу заслуговують наукові здобутки В. Андрушенка [1; 2], Д. Боголепова [3], О. Василика [10], О. Кириленко [1; 2; 12], В. Лебедева [13], В. Оутса [22], Ч. Тібо [17], В. Федосова та С. Юрія [5], Л. Якобсона [19]. Поряд з цим, варто відмітити, що в наукових публікаціях з цього приводу недостатня увага приділялась вибору шляху подальшого розвитку бюджетної системи України. Відтак існує необхідність подальших пошуків шляхів розвитку бюджетних відносин в Україні, що й стало першопричиною підготовки цієї публікації.

Метою статті є узагальнення методологічних підходів до формування системи бюджетних відносин шляхом порівняльного аналізу

Фінанси та оподаткування

особливостей чинних бюджетних механізмів в Україні та деяких інших країнах світу і на цій основі розроблення рекомендацій щодо впровадження кращих елементів іноземних бюджетних систем у вітчизняну практику.

Методика дослідження. В статті використано економіко-статистичні методи дослідження, зокрема монографічний, табличний, графічний методи та метод порівняння.

Результати дослідження. Стрижневим фактором у виборі тієї чи іншої моделі бюджетних відносин, а відтак і особливостей та механізмів розподілу бюджетних ресурсів між державою та бюджетами місцевих громад для кожної конкретної країни є потенціал її муніципалітетів щодо забезпечення видаткових частин їх бюджетів власними

фінансовими ресурсами, тобто чинник фіскальної самодостатності.

Самодостатність органів місцевого самоврядування на практиці проявляється у наявності власних фінансових ресурсів та їх достатності для виконання муніципалітетами функцій і повноважень, визначених законодавством. Поряд з цим, ключовою проблемою для вітчизняних місцевих бюджетів є низька частка їх витрат у загальній сумі видатків консолідованого бюджету, що не дозволяє муніципалітетам належним чином фінансувати навіть мінімально-необхідні потреби місцевих громад.

Зокрема, як свідчать результати дослідження, витрати місцевих бюджетів в Україні складають до 2011 р. менше 1/4 а з 2011 р. лише близько 1/5 від загальної суми видатків зведеного бюджету (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка видатків місцевих бюджетів та їх питомої ваги у витратах зведеного бюджету України

Показники	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Загальна сума видатків зведеного бюджету України, млрд. грн.	171,8	219,9	297,9	273,0	330,9	416,6	492,5	505,8
З них :								
- видатки місцевих бюджетів (без трансфертів), млрд. грн.	39,9	58,3	73,9	71,1	80,5	86,5	100,8	105,2
- видатки місцевих бюджетів за рахунок власних джерел доходів (місцевих податків і зборів), млрд. грн.	0,6	0,7	0,8	0,8	0,8	2,5	5,5	7,3
Частка видатків місцевих бюджетів (без трансфертів) у загальній сумі витрат зведеного бюджету, %	23,2	26,5	24,8	26,0	24,3	20,8	20,5	20,8
Частка видатків місцевих бюджетів за рахунок власних джерел доходів у загальній сумі витрат зведеного бюджету, %	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,6	1,1	1,4

Джерело: Складено авторами за даними [16; 9].

В той же час, в більшості країн Європейського співтовариства, курс на інтеграцію з яким останнім часом незмінно декларує наша держава, децю інша

структура розподілу видатків між місцевими бюджетами та державною казною (табл. 2).

Таблиця 2

Структура бюджетних видатків консолідованих бюджетів окремих країн Європейського Союзу за 2012 р., %

Країна	Видатки державного бюджету	Видатки місцевих бюджетів
Данія	53,7	46,3
Італія	65,4	34,6
Латвія	69,9	30,1
Німеччина	64,7	35,3
Норвегія	70,2	29,8
Польща	64,1	35,9
Румунія	72,0	28,0
Фінляндія	54,6	45,4
Франція	65,2	34,8
Швеція	53,4	46,6

Джерело: Складено авторами за даними [4].

Зокрема, як демонструють показники, наведені в табл. 2, в значній частині країн Європи частка витрат бюджетів місцевих громад в структурі їх бюджетних видатків складає близько 1/3, а в Швеції, Фінляндії та Данії – більше 45 % від загальних видатків консолідованих бюджетів цих країн.

Крім структури видатків зведеного бюджету, важливим показником рівня самодостатності

місцевих бюджетів є питома вага в ній регульованих доходів.

При цьому результати дослідження демонструють, що місцеві бюджети в Україні значною мірою формуються, насамперед не за рахунок власних та закріплених джерел їх доходів, а за рахунок міжбюджетних трансфертів (табл. 3).

Таблиця 3

Структура доходів місцевих бюджетів України за їх видами, %

Показники	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Власні та закріплені доходи	53,9	56,6	55,6	53,3	50,9	47,7	44,7	47,6
Регульовані доходи (міжбюджетні трансферти з державного бюджету)	46,1	43,4	44,4	46,7	49,1	52,3	55,3	52,4

Джерело: Складено авторами за даними [7-9].

Так показники, розраховані в табл. 3 показали, що частка міжбюджетних трансфертів з державної казни у доходній базі місцевих бюджетів України з року в рік зростає та за період 2006-2013 рр. зросла майже на 14 %, опередивши за своїм фактичним розміром

сукупну величину всіх інших джерел доходів бюджетів муніципалітетів.

Зовсім інші показники структури доходів місцевих бюджетів у країнах з розвинутою ринковою економікою (табл. 4).

Таблиця 4

Структура доходів місцевих бюджетів окремих країн світу, %

Країна	Власні джерела доходів	Міжбюджетні трансферти
Ісландія	99,2	0,8
США	92,3	7,7
Люксембург	93,1	6,9
Іспанія	83,5	16,8
Австрія	86,0	14,0
Швейцарія	81,6	18,4
Швеція	72,8	27,2
Японія	64,1	35,2
Норвегія	58,6	41,4
Німеччина	67,6	32,4

Джерело: Складено авторами за даними [18].

Зокрема, як свідчать показники таблиці 4, в значній частині країн з ринковою моделлю фінансових відносин в суспільстві власні джерела доходів бюджетів місцевих громад складають більше половини їх доходної бази. Крім того, в Іспанії, Австрії та Швейцарії власні доходи місцевих бюджетів формують більше 80 % а в США, Ісландії та Люксембурзі – понад 90 % їх джерел доходів.

Важливим показником рівня самодостатності місцевих бюджетів є також структура регульованих доходів цих складових бюджетної системи. В зв'язку з цим, варто зазначити що регульовані доходи місцевих бюджетів в Україні переважно формуються за рахунок субвенцій (табл. 5).

Таблиця 5

Структура регульованих доходів місцевих бюджетів України, %

Показники	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Субвенції	46,9	47,8	48,5	42,1	43,1	49,3	51,3	47,1
Регульовані доходи інших видів	53,1	52,2	51,5	57,9	56,9	50,7	48,7	52,9

Джерело: Складено авторами за даними [7-9].

Результати аналізу структури регульованих доходів вітчизняних місцевих бюджетів (табл. 5) показали, що частка субвенцій в регульованих

доходах місцевих бюджетів більша 40 %. Крім того в періоди 2006-2009 рр. та 2011-2013 рр. питома вага субвенцій в структурі отриманих вітчизняними

Фінанси та оподаткування

муниципалітетами міжбюджетних трансфертів складала понад 47 %, а в 2012 р. – навіть 51,3 %.

Дещо іншою є структура регульованих доходів місцевих бюджетів в окремих країнах світу (табл. 6).

Таблиця 6

Структура регульованих доходів місцевих бюджетів окремих країн, %

Країна	Субвенції	Регульовані доходи інших видів
Німеччина:		
- землі	54,8	45,2
- общини	25,4	74,6
Бельгія	38,1	61,9
Франція	33,4	66,6
Швеція:		
- муниципалітети	25,6	74,4
- лени	35,2	64,8
Нідерланди	39,2	60,8
Чехія	45,0	55,0
Литва	34,4	65,6

Джерело: Складено авторами за даними [20].

Можна констатувати, що у Франції, Швеції, Литві, Німеччині (на рівні бюджетів обшин), Бельгії, Нідерландах та Чехії порівняно незначною є роль субвенцій в процесах регулювання доходної спроможності місцевих бюджетів. З іншого боку, в таких країнах, як Росія, Польща та Латвія в структурі міжбюджетних трансфертів, що надходять до бюджетів місцевих громад левову частку займають субвенції, що відповідає вітчизняній практиці вирівнювання доходної бази місцевих бюджетів [20, р. 136-137].

Варто зазначити, що положення бюджетного законодавства як України, так і багатьох інших країн передбачають, що для бюджетів, які отримують міжбюджетні трансферти, суттєве значення має вид трансфертних платежів.

Зокрема, для муниципалітетів негативною є практика використання під час бюджетного вирівнювання субвенцій, оскільки нормативно-правовими актами з цього приводу як в Україні, так і в більшості країн світу передбачено їх використання з певною метою та в порядку, визначеному тим органом, який прийняв рішення про надання субвенції [6; 20, р. 103]. Тому слід зазначити, що саме субвенції є видом міжбюджетних трансфертів, що найбільш обмежують фінансову свободу місцевого самоврядування.

Застосування переважно субвенцій з метою фінансового вирівнювання доходної бази місцевих бюджетів значною мірою суперечить положенням Європейської хартії місцевого самоврядування [11] та є однією із перепон на шляху подальшої інтеграції нашої країни до Європейського співтовариства.

Враховуючи викладене, використання субвенцій в Україні з метою вирівнювання доходної спроможності місцевих бюджетів наразі є явищем недопустимим. Крім того, в часи фінансової нестабільності, викликаній як розладом світової фінансової системи так і політичною кризою в Україні, використання коштів державної казни з метою збалансування доходної бази місцевих

бюджетів, тобто застосування інших видів трансфертів, необхідно суттєво обмежити.

Поряд з цим важливим завданням для держави наразі є підвищення рівня самодостатності муниципалітетів. Реальним шляхом досягнення цієї мети може бути реформування системи місцевих податків та платежів, насамперед, через посилення їх фіскального значення у доходах бюджетів місцевих громад.

В зв'язку з цим, варто зазначити, що реформування в Україні в 2015 р. механізму справляння податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, звичайно, позитивно вплине на формування доходної бази місцевих бюджетів.

Проте, окремі зміни до податкового та бюджетного законодавства, що відбулись в Україні в 2015 р., негативно вплинуть на рівень фінансової самодостатності муниципалітетів. До таких змін, на нашу думку, можна віднести зменшення частини податку на доходи фізичних осіб, що надходить до місцевих бюджетів (з 75 %, що їх отримували в 2014 р. бюджети сіл, міст районного та обласного підпорядкування та районів до 60 %, з 25 % від загальної суми мобілізованого ПДФО, що отримували обласні бюджети до 15 % та з 50 %, від мобілізованої суми ПДФО, що їх отримував бюджет м. Київ до 40 %).

Натомість з 2015 р. до доходів місцевих бюджетів в Україні відносять акцизний податок з реалізації через роздрібну торговельну мережу алкогольних напоїв, пива та тютюнових виробів, податок на розкішні автомобілі та частину екологічного податку [14; 15].

Погоджуючись з тим, що більшість фіскальних новацій, що стосуються наповнення доходної бази місцевих бюджетів є досить позитивними, зазначимо, що зменшення частки податку на доходи фізичних осіб в місцевих бюджетах суттєво зменшить розміри їх власних та закріплених джерел доходів, а відтак може викликати додаткову потребу вітчизняних муниципалітетів в міжбюджетних трансфертах.

Крім того, на нашу думку, недостатньо виваженою та обґрунтованою є податкова новація стосовно оподаткування податком на нерухомість квартир з площею понад 60 м² та житлових будинків з площею понад 120 м² [14], оскільки таке нововведення негативно вплине на рівень фактичних доходів багатьох сімей, що в часи фінансової та політичної нестабільності може призвести до соціальних заворушень.

Незважаючи на позитивний вплив фіскальних нововведень, передбачених Законом про державний

бюджет на 2015 р. [14], вважаємо, що окремі положення нововведеного Закону про держбюджет повинні бути відмінені. Насамперед, це стосується змін у розподілі мобілізованих сум податку на доходи фізичних осіб та новацій в механізмі справляння податку на нерухомість.

На нашу думку, практичними шляхами реформування бюджетних відносин в Україні, які дозволять вирішити значну частину сучасних проблем формування доходів місцевих бюджетів, можуть бути наступні кроки (рис. 1).

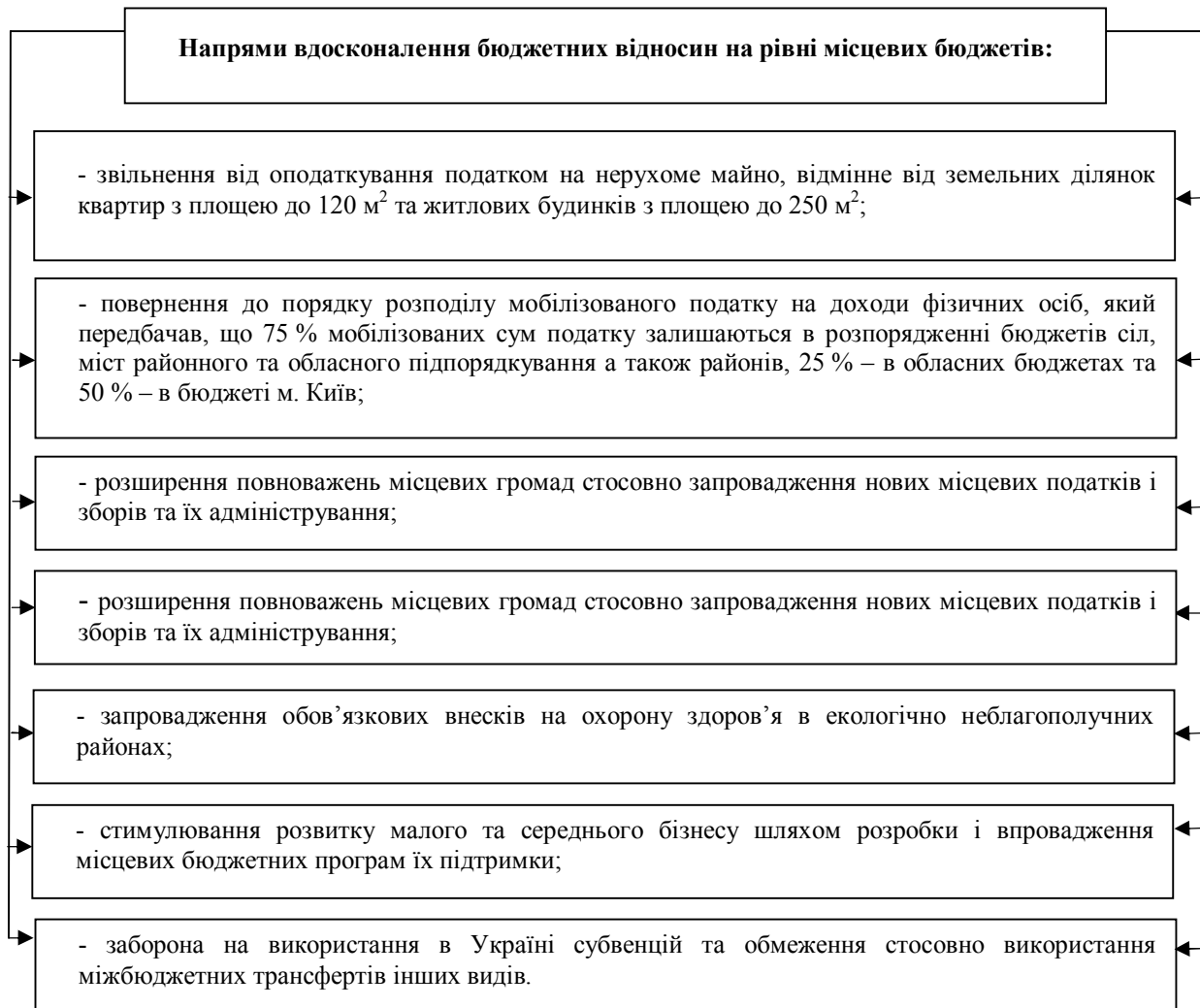

Рис. 1. Напрями вдосконалення бюджетних відносин в Україні на рівні місцевих бюджетів

Джерело: Розроблено авторами.

Висновки. Підсумовуючи результати проведеного дослідження, слід відмітити що чинний порядок бюджетних відносин на рівні бюджетів місцевого рівня має суттєві недоліки, зумовлені, насамперед, надмірним рівнем централізації бюджетних ресурсів в державній казні.

Порівняння вітчизняної та зарубіжної практики формування та використання бюджетних ресурсів на рівні бюджетів муніципалітетів переконливо демонструє, що для вирішення значної частини проблем бюджетів місцевого рівня необхідно: звільнити від оподаткування податком на нерухоме

майно, відмінне від земельних ділянок квартири з площею до 120 м² та житлові будинки з площею до 250 м²; повернутись до порядку розподілу мобілізованого податку на доходи фізичних осіб, який передбачав, що 75 % мобілізованих сум податку залишаються в розпорядженні бюджетів сіл, міст районного та обласного підпорядкування а також районів, 25 % – в обласних бюджетах та 50 % – в бюджеті м. Київ; розширити повноваження місцевих громад стосовно запровадження нових місцевих податків і зборів та їх адміністрування; запровадити обов'язкові внески на охорону здоров'я в екологічно

неблагополучних районах; стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу шляхом розробки і впровадження місцевих бюджетних програм їх підтримки; заборонити використання в Україні субвенцій та обмежити використання трансфертів інших видів.

З одного боку зазначені заходи автоматично та значною мірою підвищать рівень фінансової самодостатності бюджетів муніципалітетів, що повністю відповідає вимогам Європейської хартії місцевого самоврядування, а з іншого боку дозволять уникнути загострення соціальної напруги.

4 Список використаних джерел

1. Андрущенко В.Л. Національні схеми бюджетного федералізму / В.Л. Андрущенко, О.П. Кириленко // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб. наук. праць. – Вип. 26. – К.: ВПЦ «Київський університет»; Ін-т. міжнар. відносин – 2001. – С. 67-74.

2. Андрущенко В.Л. Федералізм міжбюджетних відносин: зарубіжні моделі та вітчизняні проблеми / В.Л. Андрущенко, О.П. Кириленко // Підприємство, господарство і право. – 2001. – № 7. – С. 91-94.

3. Боголепов Д.П. Краткий курс финансовой науки / Д.П. Боголепов – Х.: Пролетарій – 1929. – 298 с.

4. Буй Т. Композиційні відмінності фіскального федералізму в країнах з різним бюджетним устроєм / Т. Буй // Соціально-економічний розвиток регіонів у контексті міжнародної інтеграції – 2013 – № 12(1) – С. 6-11.

5. Бюджетна система: підруч. / за наук. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбов. літератури; Тернопіль: Екон. думка, 2012. – 871 с.

6. Бюджетний Кодекс України від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2542-14>.

7. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitor%20Quat%202013/KV_IV_2008_Monitoring_u kr.pdf.

8. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitor%20Quat%202011/KV_IV_2011_Monitoring_u kr.pdf.

9. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitor%20Quat%202013/KV_IV_2013_Monitoring_u kr.pdf.

10. Василик О.Д. Державні фінанси України / О.Д. Василик – К.: Вища школа – 2004. – 685 с.

11. Європейська хартія місцевого самоврядування, ратифікована Законом України № 52/97-ВР від 15.07.97 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_036.

12. Кириленко О.П. Місцеві фінанси / О.П. Кириленко – К.: «Знання», 2006. – 677 с.

13. Лебедев В.А. Местные налоги / В.А. Лебедев – СПб.: Типогр. А.М. Вольфа – 1886. – 256 с.

14. Про державний бюджет України на 2015 рік: Закон України від 28 грудня 2014 р. № 80-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/Article.aspx?id=370429>.

15. Радчук О. Чи бути в бюджеті-2015 децентралізації? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slovovidilo.ua/articles/6675/2014-12-30/byt-li-v-byudzhete-2015-decentralizacii.html>.

16. Сунцова О.О. Особливості організації формування доходної бази місцевих бюджетів / О.О. Сунцова // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2011. – № 2. – С. 87-91.

17. Тібо Ч. Економічна теорія фіскальної децентралізації в публічних фінансах: необхідність, джерела й використання / Ч. Тібо – К.: Знання, 1961. – 198 с.

18. Управління фінансовими ресурсами місцевого бюджету / Л.Ф. Кондусова, І.І. Нескорородева, І.І. Алексєєнко та ін. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2011. – 289 с.

19. Якобсон Л.И. Экономика общественного сектора: Основы теории государственных финансов / Л.И. Якобсон – М.: Аспект Пресс, 2009. – 319 с.

20. Local Finance in Europe / [ed. by J. Sevich]. – Cheltenham, UK – Northampton, MA, USA: Edward Elgar, 2012. – 486 p.

21. Musgrave R.A. Who Should Tax, Where and What? In C.Meluse (ed.) Tax Assignment in Federal Countries / R.A. Musgrave – Canberra: Australian National University: Press – 1983 – 219 p.

22. Outes W. Fiscal Federalism / W. Outes – N.Y.: Harcourt Brace Jovanovich, Inc. – 1972. – 412 p.